Landschapszorg in Vlaanderen.
Aanvullende inventaris van de ruimtelijke landschapskenmerken van bovenlokaal belang.

DE LANDSCHAPSKENMERKENKAART VLAAMS-BRABANT

GEORETO - GEOGIDSEN
* Pierre Diriken *
ROZENSTRAAT 11
3720 KORTESSEM
TEL. en FAX (011) 37 52 54

AEOLUS bvba
Bosdel 54
3600 GENK
Tel. (089) 32 35 16
Fax (089) 35 72 03

Opdrachtgever:	Vlaamse Regering, vertegenwoordigd door Johan Sauwens, Vlaams minister bevoegd voor landschappen, loco Administratie ROHM, Afdeling Monumenten en Landschappen.
Contactpersoon:	Siegfried Van Nuffel.
Uitvoering:	GEORETO - Pierre Diriken, geograaf. i.s.m. AEOLUS - Gert Van de Genachte, landschapsdeskundige
Status:	Eindrapport - 31 december 2000

Hoofdstuk 1.

ELEMENTEN EN -KENMERKEN UIT HET ABIOTISCH NATUURLANDSCHAP: HET RELIEF EN DE HYDROGRAFIE.

1.1. HET RELIEF

DE HAGELANDSE HEUVELS

Het meest differentiërende, landschapskenmerkende reliëf van de provincie Vlaams-Brabant zijn de WZW-ONO georiënteerde heuvelruggen (VAD - 1.1.1.) van het Hageland (= regio tussen Leuven, Tienen, Diest en Aarschot). Deze heuvelruggen –toponymisch meestal eindigend op het suffix "-berg" of "-bergen"– zijn structurerend omwille van hun paleogeografische ontstaansgeschiedenis: het zijn immers "gefossiliseerde" zandbanken uit de Laat-Tertiaire Diestiaanzee. Omwille van een weerstandbiedende ijzerzandsteen- of limonietlaag –dé regionale bouwsteen bij uitstek; a priori voor Romaanse gebouwen!– wisten ze zich als positieve reliëfs in het huidig landschap te handhaven en te profileren. Hoogst merkwaardig is de Voortberg (Testelt), een geïsoleerde Diestiaanheuvel in de brede Demervallei. Een reeks andere landschapskenmerken (infra) zijn geconditioneerd door deze specifieke reliëfvorm zoals het hydrografisch net, de identiek georiënteerde richting van de straatdorpen, de aanwezigheid van koepel- en hellingsbossen, wijnteelt, het gebruik en het verbreidingsgebied van ijzerzandsteen als streekeigen bouwmateriaal, …

De landschapsbepalende en oriënterende invloed van de Diestiaanheuvels beperkt zich bovendien niet alleen tot de geografische streek "Hageland" maar bepaalt over het grootste deel van Vlaams-Brabant de organisatie van het hydrografisch net en de richting van de heuvelkammen.

Aan de zuidrand van het Hageland (Boutersem) neemt de dikte van de eolische leemlaag almaar toe zodanig dat het structureel reliëf van de Diestiaanheuvels topografisch vervaagt en geleidelijk overgaat in het Brabants leemplateau. De heuvel van Pellenberg is de meest zuidelijke Diestiaanrug van het "zandbankensysteem Hageland".

HET PAJOTTENLAND

De reliëforiëntering WZW-ONO zet zich in het verlengde van het Hageland ten westen van Leuven door in een aantal, parallelle heuvelruggen (VAD - 1.1.1.), bv. de heuvelkam Gasthuisberg-Boesberg. Alhoewel de ijzerzandsteenlaag er –met uitzondering van de Kesterheuvel in het Pajottenland– doorgaans niet (meer) expliciet aanwezig is, behoren ze genetisch tot hetzelfde paleogeografisch systeem van de Diestiaanzee. De noordelijke heuvelrij vormt het zgn. talud tussen Laag- en Midden-België (VAD - 1.1.2.) dat

zich op meerdere plaatsen in de topografie als een markante terreinovergang profileert.

TUSSEN VOER EN DIJLE

De hoge versnijdingsgraad van het reliëf tussen de valleien van de Dijle en de Voer, d.i. het gebied ten zuidwesten van Leuven, brengen we primair in beeld via de kartering van het structurerend weefsel van droge dalen (VAD - 1.1.3.). Deze zijn immers een landschappelijke indicatie voor de grote doorlatendheid van het geologisch substraat, nl. een kalkrijke leemlaag op een dik pakket Brusseliaanzanden. Laatstgenoemde worden op meerdere plaatsen in zandgroeven (VAD - 3.6.2.3.2.) ontgonnen; de Brusseliaanzandsteenknollen (3.6.2.3.1.) zijn als regionale bouwsteen van ondergeschikt belang.

HET CONFLUENTIEGEBIED VAN DEMER EN DIJLE

De grotendeels beboste landduinenrug (VAD - 1.1.4.) ten noorden van het confluentiegebied Demer-Dijle is landschappelijk congruent met de villegiatuurzone Keerbergen-Tremelo (VAD - 3.8.2), die zich over de provinciegrens heen voortzet in Bonheiden. Midden in het confluentiegebied van Demer-Dijle liggen rivierduinen (VAD - 1.1.4) die omwille van de subtiele reliëfverschillen landschappelijk het best herkenbaar zijn in de nederzettingsgeografie; ze vormen o.m. de historische sites van Werchter en Haacht. Weerde, gelegen in de alluviale vlakte van de Zenne, heeft een analoge site.

1.2. DE HYDROGRAFIE

DE VLAAMSE VALLEI

Nabij de noordelijke provinciegrens sluit Vlaams-Brabant hydrografisch aan op de "Vlaamse Vallei" en dit in de gedaante van:
- het brede Demerdal ,
- het vochtige confluentiegebied Demer-Dijle tussen Leuven, Aarschot en Mechelen,
- het stroomgebied van de Beneden-Zenne.

Deze O-W-as is gekenmerkt door landschappelijke en hydrografische relicten zoals loopwijzigingen en afgesneden meanders enerzijds, hydrografische landschappen (Begijnendijk, Londerzeel) anderzijds.

Een fossiel Demerdal !

Over een afstand van meer dan 30 kilometer –van Diest tot Vilvoorde – liggen er aan de zuidrand van de Vlaamse vallei een aantal "depressies met alluviale broekbossen" en opvallend brede beekdalen zoals de vallei van de Hazenhoekloop, de Ralishoek, het Walenbos, het dal van de Beneden-Winge en het hydrografisch landschap Tildonk-Buken-Kampenhout (VAD - 1.2.6.) met o.m. het natuurreservaat "Torfbroek". Geomorfologen verbinden deze depressies en interpreteren ze als landschappelijke restanten van een fossiele Demervallei die tussen Diest en Leuven dwars doorheen het Hageland stroomde. We hebben deze hypothese i.v.m. de landschapsgenese aangeduid met een blauwe streepjeslijn.

De Demerbroeken (Averbode, Zichem, Testelt, Messelbroek) zijn gedeeltelijk als reservaat beschermd; het zijn gevarieerde alluviale landschappen met hooi- en weilanden, turfputten, natte heide, rietland, struweel, trilveen, e.a.. In de fossiele Demermeander, tussen Gelrode en Betekom, ligt het alluviaal natuurgebied "Vorsdonkbos" met een aantal oude turfputten (VAD - 1.2.5.1.).

DE NATUURLIJKE WATERLOPEN

De Dijle, de Zenne en de Dender (VAD - 1.2.2.) hadden een voldoende eroderend vermogen om zich dwars doorheen het systeem van de Diestiaanheuvels een dalweg te banen. Dit verklaart hun paleogeografisch consequente, Z-N-georiënteerde afwateringsrichting; zoals reeds aangestipt buigen de Dijle en de Zenne na- of voorbij de noordelijke

provinciegrens af in de stroomrichting van de Vlaamse Vallei. De Dender mondt rechtstreeks in de Vlaamse Vallei uit.

- **De Zenne.** In de buurt van Halle zijn de Zenne, sommige van haar zijbeken en het kanaal Brussel-Charleroi plaatselijk ingesneden tot op de Primaire sokkel: dit contact is een unicum in het geologisch landschap van Vlaanderen. De groenachtige kwartsiet en zandsteen werden als streekeigen breuksteen occasioneel in de architectuur (o.a. Sint-Veronuskerk van Lembeek) aangewend (VAD - 3.6.2.3.1). Het kanaal Charleroi-Brussel (VAD - 1.2.3.) maakt deel uit van de verkeerscorridor (VAD - 3.6.1.5) en de industriële as (VAD - 3.6.2.2.) van de Zennevallei; het zeekanaal "Brussel-Hingene" is o.m. de lokalisatiefactor voor het industriegebied Vilvoorde (VAD - 3.6.2.2.). De Zenne en zijn alluviale vlakte bepalen de historisch-georafische site van Brussel (VAD - 3.3.)

- **De Dijle.** De Dijle is de historisch-geografische site van Leuven (VAD - 3.3.). Ten zuiden van Leuven monden de Voer, de IJse en de Laan in de Dijle uit. Hun alluviale vlakten zijn relatief smal en begrensd met vrij steile hellingen , d.w.z. ze zijn diep in het Brabants leemplateau ingesneden. Al deze natuurlijke waterlopen fungeerden als lokalisatiefactor van heel wat nederzettingen (VAD - 3.3.) en verkeerswegen (VAD-3.6.1.).Voor deze en nog meer (infra) landschapselementen is de vallei van IJse bijzonder kenmerkend en landschappelijk kenschetsend. M.a.w. de vallei van de IJse is in zijn landschappelijke totaliteit een unicum op Vlaamse niveau. Ten behoeve van de waterbeheersing (VAD - 1.2.5.3.) in het Leuvense werden in de Dijlevallei enkele wachtbekkens aangelegd.
  Ten noorden van Leuven is de impact van de Dijle op het huidige landschap veel geringer. De vallei is er veel breder en amper zichtbaar in de laagvlakte ingesneden. Het kanaal Leuven-Mechelen (VAD - 1.2.3.) werd –grotendeels buiten de alluviale vlakte van de Dijle!– aangelegd vanuit economisch-industrieel oogpunt maar verloor deze betekenis grotendeels omdat Leuven vooral naar een dienstencentrum evolueerde. Toch is het de lokalisatiefactor van een landschappelijke blikvanger van industrieel-archeologisch belang, nl. de Remy-toren te Wijgmaal.

- **De Dender.** De landschappelijke impact van de Dender op het grondgebied van Vlaams-Brabant is omwille van de grenspositie gering. De Markebeek, een zijrivier van de Dender, draineert het zuidoostelijk deel van het Pajottenland.

- **De Gete's.** Uit de paleogeografische landschapsgenese blijkt dat de beide Gete's niet in staat waren om consequent (= Z-N) doorheen de Diestiaanheuvels te stromen. Dit verklaart de ZW-NO-stroomrichtingen van hun bovenlopen en de omweg via Limburg om zodoende –het Hageland ontwijkend– naar de Demer te stromen! De Kleine en de Grote Gete fungeerden als erosiebasis voor de versnijdingsgraad van het zuidoostelijk deel van het Brabants leemplateau. Het breed golvend landschap heeft er een overwegend agrarisch karakter waarvoor een aantal elementen (VAD - 2 en 3; in-

fra) verantwoordelijk zijn. Een absoluut curiosum in het Getebekken is de gesloten depressie "Het Vinne" te Zoutleeuw, gedeeltelijk met veen opgevuld. In de nabije toekomst zal het kunstmatig meer dat eertijds deze depressie vulde, in het kader van een natuurinrichtingsproject terug hersteld worden.

De Winge. De Winge, weliswaar van een lagere orde dan de bovenvermelde natuurlijke waterlopen, is de voornaamste waterloop binnen het Hageland. Het stroombekken is structureel aan het reliëf aangepast . Bovendien suggereert de mysterieuze "depressie" ter hoogte van het Walenbos mogelijks een paleogeografische wijziging van het afwateringsstelsel (supra).

Hoofdstuk 2.

LANDSCHAPSELEMENTEN EN -KENMERKEN VAN BIOTISCHE AARD: PLANTEN, STRUIKEN, BOMEN, BOSSEN EN … CULTUURGEWASSEN.

RESTANTEN VAN HET KOLENWOUD

Het Zoniënbos, het Meerdaal-Mollendaalwoud, Heverleebos en het Hallerbos behoren niet alleen tot de grootste bossen van Vlaanderen, maar zijn fysische restanten van het kolenwoud (VAD - 2.1.) Deze aaneengesloten, gemengde boscomplexen gedijen op nochtans vruchtbare leemgronden die sinds mensenheugenis bebost waren en tijdens de grootschalige middeleeuwse ontbossingen van kaalkap gespeend bleven. Het waren de jachtbossen en houtwinningsgebieden van invloedrijke heren en grootgrondbezitters die eeuwenlang tot de top van de Brabantse en "Vlaamse" aristocratie behoorden zoals de graven van Vlaanderen, de hertogen van Brabant, de graven van Henegouwen en hun "externe" erfgenamen: de hertogen van Bourgondië, de Habsburgse keizers, de koning en aartshertogen van Spanje, de Oostenrijkse keizers. In deze bossen neemt de beuk, massaal aangeplant tijdens het Oostenrijks bewind, een bevoorrechte plaats. Andere typische en algemeen voorkomende landschapselementen in deze bossen zijn droge dalen, V-vormig ingesneden beekdalen, gelokaliseerde dagzoombronnen met steile bronamfitheaters en een typische kalklievende vegetatie, een selectief kapbeleid, een oordeelkundig beheer, een orthogonaal net van wandelpaden en dreven, … Het Hallerbos is vooral bekend omwille van zijn welriekend, paars voorjaarstapijt van boshyacinten … ook dit seizoenaal gebonden fenomeen is een landschapskenmerk van bovenlokaal belang.

KOEPEL- EN HELLINGSBOSSEN

Structureel bebost zijn ook de heuveltoppen (VAD - 2.3.) en de aanleunende steile hellingen (= de dagzoom van de harde ijzerzandsteenbanken ;VAD - 2.4.) van de Diestaanheuvels zowel in het Hageland als elders in de provincie. Het is hierbij merkwaardig

doch geenszins toevallig dat in het Hageland zelf doorgaans de heuvels en niet de bossen toponymisch benoemd zijn, terwijl dit buiten het Hageland precies andersom is. Zo gedijen er op de heuvelkam tussen Sterrebeek en Leuven o.m. het Hogenbos, Kinderenbos, Vleugt-Eikenbos en Bertembos. Floristisch neemt het aandeel naaldhout in deze Brabantse koepel- en hellingsbossen stelselmatig toe van zuid naar noord; zo groeit er op de heuvelkam tussen Langdorp en Averbode vrijwel alleen naaldhout (VAD - 2.6.1.). Dit laat vermoeden dat heide minstens ten dele het traditionele landschap op deze heuvelkammen kleurde; de toponymie (Heikantberg, 's Hertogenheide, Heidebossen, …) bevestigt dit overigens. Het grootste bos in het Hageland is echter het Walenbos, een loofbos van het alluviale type (VAD - 2.5.) in het fossiele Demerdal.

ALLUVIALE BOSSEN

- Perceelsgewijs bos- en natuurrijk zijn ook de alluviale vlakten van het Dijle- en Zennebekken (VAD - 2.5.) voor zover ze uiteraard niet door menselijke occupaties ingepalmd en verschraald zijn. Het betreft meestal alluviale loofbossen en aanplantingen van canadapopulieren. De Dode Bemde is een boeiend alluviaal natuurreservaat. Op de steile, oostelijke dalhellingen van de IJse en Dijle gedijen de hellingsbossen Margijsbos (Loonbeek), Stokkembos (Huldenberg) en het Sint-Agatha-Rodebos (VAD - 2.4.).
- Een nogal gesloten landschap, gekarteerd als clusters van vochtige loofbossen en populierenakkers, beheerst het confluentiegebied Demer-Dijle, de opvallend brede benedenloop van het Wingedal alsmede het hydrografisch landschap aan de voet van het talud tussen Laag- en Midden-België.
- De alluviale gronden van de beide Getes zijn, net zoals het globale agrarisch landschap op het oostelijk deel van het Brabants leemplateau, beduidend minder bosrijk. In de grote valleien en beekdalen betreft het doorgaans bronbosjes en aanplantingen van canadapopulieren. Buiten de valleien gaat het om piepkleine hellings- en koepelbosjes. Als onderdeel van de ruimtebegrenzende topografische horizonlijn zijn ze beperkt kenmerkend. Vermits het geologisch substraat uit goed doorlatende zanden bestaat, zijn er relatief veel droge dalen en vertoont het reliëf een breed glooiend karakter.

LINEAIRE BOTANISCHE LANDSCHAPSELEMENTEN IN HET PAJOTTENLAND

Dezelfde ruimtelijke spreiding van de (schaarse) bossen doch opvallend meer bronbosjes kenmerken het openfieldlandschap van het **Pajottenland**, waar de ontwatering grotendeels via de Zuunbeek (Zennebekken) en de Mark (Denderbekken) gebeurt. In het Pajottenland rust de oppervlakkige, eolische zandleem- en leemlaag echter op een veel minder doorlatend Tertiair substraat met o.m. Ieperiaankleilagen waarop dagzoombronnen uitvloeien. Bijzonder typisch en landschapskenmerkend voor het Pajottenland zijn de lintvormige bomenrijen langs de talrijke permanente beken (VAD - 2.7.); ze zijn een

parameter voor de hogere (t.o.v. het oostelijk leemplateau) versnijdingsgraad van de topografie.

HEDENDAAGSE LANDBOUWLANDSCHAPPEN

Het leemplateau van Zuid-Oost-Brabant en het Pajottenland zijn traditionele landbouwlandschappen waar akkerbouw het agrarisch bodemgebruik zichtbaar domineert. Naast specifieke landschappelijke waarden (reliëf en hydrografie), leverde de nederzettingsgeografie een aantal erfgoedwaarden (VAD - 3) op. In Vlaams-Brabant profileren zich echter ook een aantal hedendaagse landbouwlandschappen (VAD - 2.8.2.) met heel specifieke, landschappelijke kenmerken. In dit verband vermelden we het glazen serrelandschap van de druiventeelt in de regio Hoeilaart-Overijse, de laagstammige fruitteelt in het zuidoostelijk deel van het Hageland (d.i. een voortzetting van de Zuid-Limburgse fruitstreek) en de wijnbouw op de Wijngaardberg (Wezemaal). Laatstgenoemde heeft trouwens een historische dimensie (VAD - 2.8.1.3.), neergelegd in een wijngaardmuur … een lijnelement met een voor Vlaanderen uitzonderlijke erfgoedwaarde.

KASTEELPARKEN EN -TUINEN

Overeenkomstig de grote rijkdom en verscheidenheid aan kastelen zijn er ook heel wat kasteelparken, -bossen en -domeinen. De meeste werden op de provinciale versie van de landschapskenmerkenkaart individueel gekarteerd. Op Vlaams niveau selecteerden we hieruit, i.s.m. met de ROHM-deskundigen van Vlaams-Brabant, onderstaande kasteel-parken, -domeinen en -tuinen.

⇒ het kasteeldomein van Gaasbeek;
⇒ het park Groenendaal;
⇒ het Provinciaal Domein van Huizingen;
⇒ het kasteeldomein van Horst;
⇒ het 's Gravenbos te Humbeek;
⇒ de Nationale plantentuin te Meise;
⇒ het kasteelpark "Eikenhof" van Everberg-Kortenberg;
⇒ het kasteelbos Terlinden, tevens natuurreservaat te Elewijt-Zemst;
⇒ het park bij het kasteel van Tervuren.

Hoofdstuk 3.

LANDSCHAPSELEMENTEN EN -KENMERKEN UIT DE NEDERZETTINGSGEOGRAFIE:
- LANDNAME EN KOLONISATIE,
- WONEN EN WERKEN,
- LANDBOUW EN INDUSTRIE,
- VERKEER EN TRANSPORT

RELICTEN UIT DE GALLO-ROMEINSE TIJD

Representatieve restanten van heerbaantracés (VAD - 3.6.1.2.2.) zijn vanuit landschappelijk oogpunt de voornaamste relicten uit de Gallo-Romeinse tijd. Ze bevinden zich hoofdzakelijk ten westen van Tienen alsook in West-Brabant waar de heerbaan tussen Asse en Bavai voortleeft in de huidige N285. Asse en Kester, gelegen op hoger genoemde weg, zijn trouwens nederzettingen uit de Gallo-Romeinse tijd. Dit wettigt hun kartering als historische nederzetting van Gallo-Romeinse origine (VAD - 3.2.).

TRADITIONELE, AGRARISCHE WOONKERNEN IN BRABANTSE HASPENGOUW EN HET PAJOTTENLAND

Traditionele, middeleeuwse nederzettingen met een uitgesproken agrarisch karakter (3.4.1.) behoren uiteraard tot de twee meest uitgesproken landbouwstreken van Vlaams-Brabant: het oostelijk leemplateau en het Pajottenland. Het betreft nogal "afgelegen" locaties of nederzettingen die niet op een belangrijke verkeersweg gelegen zijn. In deze doorgaans kleine en rustige woonkernen is heel wat agrarisch erfgoed (vooral boerderijen) geconcentreerd en blijft nieuwbouw beperkt tot invularchitectuur; uitgesproken nieuwe woonwijken zijn er niet. Aan deze criteria voldoen vooralsnog op het **oostelijk Brabants leemplateau** Eliksem, Ezemaal, Goetsenhoven, Hoksem, Honsem, Laar, Helen-Bos, Meer, Mollendaal, Neerhespen, Neervelp, Neerwinden, Oorbeek, Outgaarden, Opvelp, Overhespen, Overwinden, Wange, Willebringen en Wulmersom.
In het zuidelijk deel van het **Pajottenland** werden volgende kernen als typische nederzetting gekarteerd: Beert, Bellingen, Bever, Bogaarden, Elingen, Gaasbeek, Heikruis, Herfelingen, Herne, Oudenaken, Pepingen, Sint-Laureins-Berchem en Sint-Pieters-Kapelle. Leerbeek is omwille van het stevinisme en de landschappelijke relicten hiervan dan weer een historische kern. De woonkernen in het noordelijk deel van het Pajottenland zijn door de nabijheid van Brussel en de betere verkeerstechnische ontsluiting als dusdanig minder gaaf bewaard; de traditionele kleinschaligheid is er niet meer aanwezig.

STRAATDORPEN IN HET HAGELAND EN DE GETEVALLEI

Zowel in het Hageland als in de Getevallei is er een opvallende concentratie van straatdorpen (VAD - 3.4.), gekarteerd als lijnelementen. Hun oriëntatie wordt structureel bepaald door het reliëf en de hydrografie. In het Hageland lopen de nederzettingen parallel met de Diestiaanheuvels en kunnen hierbij zowel in de dalen (Nieuwrode) als op de kammen (Schoonderbuken) voorkomen. In de alluviale vlakte van de Kleine en de Grote Gete zijn de straatdorpen –meestal zijn ze van Frankische origine– precies gelegen aan de rand van de alluviale vlakten.

WONEN EN WERKEN IN DE OMGEVING VAN BRUSSEL

Het Brussels gewest –waarvan de kartering van de landschapskenmerken niet tot deze opdracht behoorde; het grootste gedeelte heeft trouwens een uitgesproken stedelijk karakter met weliswaar "verregaande" landschappelijke implicaties die over de gewestgrens heen op Vlaams grondgebied uitdeinen– is met uitzondering van het zuiden omkneld door een brede verkeersring met daarop aansluitend een ruimtelijk kluwen van op- en afritten, verkeerswisselaars, expreswegen, industriële inplantingen, bedrijventerreinen, kantoorgebouwen, sterk verstedelijkte nederzettingen met nieuwe woonwijken en uiterst specifieke inplantingen met geëigende landschappelijke kenmerken zoals het luchthavencomplex van Zaventem (gebouwen, masten en torens, loodsen, start- en landingsbanen, parkings, verkeersinfrastructuur inclusief het luchtverkeer zelf, loodsen, hotels, specifieke diensten en industrieën). De skyline van de Brusselse agglomeratie is landschappelijk getypeerd door hoogbouw. Meestal is de overgang geleidelijk; op enkele

plaatsen uiterst lineair (bv. in Neerpede). Zulke plaatsen kunnen we als markante terreinovergang beschouwen.
In het heuvelend landschap ten zuiden van Brussel –tussen de corridor van de Zennevallei en het Zoniënbos– primeert de villegiatuur en dit met name op het grondgebied van Alsemberg, Beersel, Sint-Genesius-Rode en Linkebeek. Op deze plaats dringt de woonkern Brussel ruimtelijk en urbanistisch (d.i. in de vorm van continue bebouwing) het verst in het hoofdstedelijk hinterland door. Een aantal plateaus bleven vooralsnog van bewoning gespaard en vormen samen met enkele plateau- en hellingsbossen (Kleefbos, Gasthuisbos, het Begijnenbos, het kasteeldomein Beaulieu en het Kluisbos) open en groene ruimten in dit villegiatuurgebied.

STEDELIJKE NEDERZETTINGEN

Leuven, de hoofdplaats van Vlaams-Brabant, karteerden we als een cluster van erfgoed binnen de oudste middeleeuwse omwalling (3.5.);differentieel t.o.v. andere steden is het "universitaire" erfgoed. Rond de universiteitsstad Leuven ligt een zwerm van nieuwe nederzettingen en woonwijken en tekent zich tevens een gordel van "residentiële kastelen" af. Leuven is verkeerstechnisch degelijk ontsloten (3.6.1.)
Andere Brabantse steden en nederzettingen die gekarteerd werden als clusters van erfgoed zijn Halle, Vilvoorde, Aarschot, Diest, Scherpenheuvel, Zichem, Tienen, Zoutleeuw, Hoegaarden en Overijse.
Landen ontwikkelde zich tot een verstedelijkt centrum met enkele nieuwe nederzettingen dankzij de gunstige ligging op een knooppunt van spoorwegen.

BOUWKUNDIG ERFGOED VAN BOVENLOKAAL EN VLAAMS BELANG

Voor wat het bouwkundig erfgoed betreft weerhielden we op de provinciale versie van de landschapskenmerkenkaart van bovenlokaal belang alle 1124 punten uit de "Atlas van de relicten van de traditionele landschappen van Vlaams-Brabant". Op advies van Afdeling "R.O.H.M. Vlaams-Brabant – Monumenten en Landschappen" werd hieruit een selectie gemaakt, rekening houdend met de vooropgestelde criteria: "ruimtelijk structurerend", "landschapskenmerkend" en "van Vlaams belang". Deze selectie omvat volgende rubrieken.

- **Abdijen.** De abdij van Affligem, de abdij van Grimbergen, de abdij van Averbode, de abdij 't Park, de abdij van Vlierbeek en de abdij Keizersberg.

- **Kastelen.** Het kasteel van Beersel, het kasteel van Boechout (Meise), het kasteel van Gaasbeek, Heverlee (Arenberg), het kasteel van Horst, het kasteel van Neerijse, Toren ter Heyde (Rotselaar), het kasteel van Steenhault, het Rubenskasteel, het Ribaucourtkasteel, het kasteel van Neufcour d' Eizeringen, het kasteel van Beaulieu, het kasteel De Motte (Sint-Ulriks-Kapelle), het kasteel van Meldert en het kasteel Nieuwermolen.

- **Hoeven.** De hoeve Bree-eik, de Blarethoeve, Hof Oudevoorde en de Sint-Gertru-dishoeve.

- **Watermolens**. De 's Hertogenmolen (Aarschot), de watermolen van Pede, de Discartmolen te Galmaarden, de Steenputmolen-Herisemmolen, de Vuurmolen te Overijse, de maalderij van Dooren (Rotselaar).

- **Windmolens.** De Tragische Molen, de Boekhoutmolen (Hekelgem) en de Heimolen.

- **Kapellen.** De kapel van het Heilig Kruis van de Woestijn (Gooik), de Sint-Pauluskapel van Galmaarden, de kapel der Kruisborre te Asse, de Sint-Annakapel en de Sint-Alenakapel.

- **Kerken.** De basiliek van Onze-Lieve-Vrouw te Scherpenheuvel, de Sint-Stefanuskerk te Merchtem, de Sint-Kristoforuskerk te Londerzeel, de Sint-Martinuskerk te Sint-Martens-Lennik, de Onze-Lieve-Vrouwkerk te Alsemberg, de Sint-Lambertuskerk te Leefdaal, de kerk te Vossem, de Sint-Pieterskerk te Bertem, de Sint-Salvatorkerk te Hakendover, de Sint-Gorgoniuskerk te Hoegaarden, de Sint-Pieterskerk te Herne, de Sint-Leonarduskerk te Zoutleeuw, de Sint-Martinuskerk te Halle, de kerk Onze-Lieve-Vrouw ten Poel te Tienen, de Sint-Germanuskerk te Tienen, de begijnhofkerk van Tienen, de Onze-Lieve-Vrouwkerk te Aarschot, de Sint-Sulpitiuskerk te Diest, de Sint-Geertruikerk te Leuven, de Sint-Pieterskerk te Leuven en de Sint-Michielskerk te Leuven.

- **Begijnhoven.** De begijnhoven van Leuven en Diest.

- **Onderwijs.** De universiteitsbibliotheek te Leuven en het Sint-Angela Instituut te Tildonk.

- **Sociale huisvesting**. Sint-Maartensdal te Leuven en Sint-Camillus te Bierbeek.

- **Stadhuizen.** De stadhuizen van Leuven en Zoutleeuw.

- **Kanalen.** De sassen, bruggen en andere industrieel-archeologische "accessoires" van het Zeekanaal "Brussel-Rupel" en het kanaal Leuven-Dijle.

- **Stations.** De stations van Leuven en Vilvoorde.

- **Andere.** De Maagdentoren, het Museum van Midden-Afrika (Tervuren), het sanatorium Joseph Lemaire, de Waasmontse Tom, de Tombe van Pepijn van Landen, de Tombe van Middelwinden, het voormalig tramstation te Schepdaal, de Remy-silo te Wijgmaal, , de wijngaardmuur te Rotselaar, de 19de-eeuwse stadsomwalling te Diest, het Bloso-domein te Hofstade, het hoofdgebouw van de Nationale luchthaven te Zaventem, de zendmast te Sint-Pieters-Leeuw, de Royal Golf Ravenstein te Tervuren en de villa Leborgne te Sint-Genesius-Rode.

BOUWEN MET BRUSSELIAANSE KALKSTEEN

In de omgeving van Vilvoorde, Zaventem en Steenokkerzeel zijn heel wat historische gebouwen opgetrokken in Brusseliaanse kalksteen, ook steen van Gobertange genoemd. Het verspreidingsgebied werd aangeduid met een cluster van streekeigen bouwmaterialen.

INDUSTRIELE INPLANTINGEN

De belangrijkste industriële as (VAD - 3.6.) van Vlaams-Brabant heeft een zuid-noord oriëntatie en is genetisch gekoppeld aan het zeekanaal Charleroi-Brussel-Hingene (VAD - 3.6.1.1.2.) en de spoorweg Bergen-Brussel-Antwerpen (VAD - 3.6.1.3.). Ten zuiden van Brussel betreft de "corridor" (VAD - 3.6.1.5.) van de Zennevallei, ten noorden het industriegebied rond Vilvoorde (VAD - 3.6.2.2.) en het industrieel ontginningslandschap "Bos van Aa" (VAD - 3.6.2.3.2.).
Verder zijn er industriële inplantingen van verkeerstechnische aard (VAD -3.6.2.2.) nabij de kruising van het kanaal en de steenweg Leuven-Mechelen te Haacht-Boortmeerbeek, aan de E-40 te Haasrode en Ternat, en in de periferie van de stedelijke centra Tienen, Diest en Aarschot. Ze kwamen voor kartering in aanmerking omwille van hun landschapsbepalende impact.

LANDSCHAPSBEPALENDE "HOLLE WEGEN"

Holle wegen (VAD -3.6.1.2.)komen als landschapselement in de gehele zuidelijke leemstreek geregeld voor. Er zijn echter een drietal zones waar hun aanwezigheid dermate groot is, dat ze er landschapskenmerkend zijn. We accentueren deze gebieden als clusters van holle wegen. Het gaat om de regio Hoegaarden-Meldert, Halle-Booienhoven (grensoverschrijdend naar Velm) en het gebied aan weerszijden van de A2/E314 ten zuiden van Diest (grensoverschrijdend - Halen/Loksbergen). Te Wezembeek-Oppem, in de Brusselse "rand", werden enkele monumentale holle wegen individueel als lijnelement gekarteerd.

SPOORWEGEN

We onderstreepten reeds meermaals het belang van spoorwegen (VAD - 3.6.1.3.) als lokalisatiefactor voor industriële inplantingen .Enkele ontmantelde "lijnen" werden tot fietspad herbestemd: dit geldt o.m. grotendeels voor de lijn Tienen-Diest en het tracé Opwijk-Londerzeel (Leirekenpad). Ook van opgedoekte tramwegen bleven fragmentarisch relicten bewaard. Dit is o.a. het geval in het Hageland en het Pajottenland waar Tielt-Winge en Leerbeek landelijke knooppunten van het tramverkeer waren … en thans nog steeds draaischijven in het lijnbusverkeer zijn.

HISTORISCHE LIJNELEMENTEN

Tenslotte karteerden we nog enkele eerder uitzonderlijke elementen met erfgoedwaarde, nl.
- de wijngaardmuur op de Wijngaardberg (= natuurreservaat) te Wezemaal;

- de anti-tankgracht te Haacht. Deze sloot is een onderdeel van de verdedigingslinie Koningshooikt-Waver waarop ook heel wat bunkers staan. Hun impact op het huidig landschap is echter minder groot.
- de middeleeuwse bedevaartweg –tevens een hoogteweg– van Leuven naar Nijvel boven op het interfluvium tussen de IJse en de Laan te Huldenberg.